

Institute for Macroeconomic
and Regional Studies

Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti

2022
2023
2024

MART
APREL
MAY

Faoliyatning
asosiy
ko'rsatkichlari

Mundarija

2018-2022 yillarda O'zbekiston hududlarida yalpi hududiy mahsulot (YaHM) ning o'sish dinamikasi	3
O'zbekistonda 2018–2022 yillarda klasterlarning rivojlanish tendensiyasi va xususiyatlari	4
Toshkent shahrida mart oyida xonadonlar uchun ijara narxlarining o'zgarishi	5
O'zbekistonda 36 turdagi tovarlarga bojxona bojining nol stavkasi belgilanganishi narxlarga qanday ta'sir qildi?	6
2017-2022 yillarda O'zbekiston va Xitoy savdo hamkorligi va uning istiqbollari	7
O'zbekistonda 2017-2022 yillarda sog'liqni saqlash sohasida amalga oshirilgan islohotlarning asosiy natijalari	8
Dunyoda va O'zbekistonda onlayn ta'limning holati va tendensiyalari	9
Farzandlar tarbiyasi va ularning kasb tanlashida ota-onalarning roli, shuningdek, buning betashvish keksalik gashtini surishdagi ahamiyati	10
Ishlab chiqaradigan sanoatni rivojlantirish bo'yicha 2017-2022 yillarga oid ko'rsatkichlar va O'zbekistonning UNIDO reytingidagi o'рни	11
Aholining uy-joyga bo'lgan ehtiyoji hamda xarid qilish jarayonida yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar	12
2017-2022 yillarda banan importida ro'y bergan o'zgarishlar	13
O'zbekistonda 2017-2022 yillarda sug'urta faoliyatini rivojlantirish borasida amalga oshirilgan islohotlarning natijalari	14

O'zbekistonda kikshering xizmatining afzalliklari va kamchiliklari	15
O'zbekiston supermarketlarida iste'mol tovarlari narxining o'zgarishi	16
Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishning mamlakatlar iqtisodiyotiga ta'siri	17
O'sish omili sifatida vatandoshlarni jalb qilish: Xitoy tajribasi	18
Aholining inflyatsion kutilmalari va joriy inflyatsiya o'rtasidagi tafovut monetar siyosat samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatadi?	19
Ipotekani moliyalashtirish borasida Xitoy tajribasi	20
Ta'lim sifati va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik	21
O'zbekistonda "Tashabbusli byudjet" bo'yicha ovoz berish jarayoni natijalari	22
Temiryo'l sohasini rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) dan foydalanish bo'yicha xalqaro tajriba	23
O'zbekistonda norasmiy bandlik holati	24
O'zbekistonda ichki turizmning rivojlanishi	25

2018-2022 yillarda O'zbekiston hududlarida yalpi hududiy mahsulot (YaHM) ning o'sish dinamikasi

o'qish vaqti
73 soniya

So'nggi besh yil davomida mamlakatning hududlar bo'yicha olib borayotgan siyosati doirasida keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirildi. Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bilan bog'liq masalalarni hal etishda e'tiborni viloyat darajasidan shahar, tuman va mahallalarga, xususan, ularning mavjud salohiyati, istiqboli va o'sish nuqtalarini baholashga qaratish bu davrdagi siyosatning o'ziga xos xususiyati bo'ldi.

2018-2022 yillarda mamlakatimizning 8 ta viloyatida jadal iqtisodiy o'sish ta'minlangani (YaHMning o'sishi 131,9-154,4%) islohotlarning yaxshi natija berayotgani dalildir.

Birinchi, Andijon, Toshkent, Navoiy viloyatlarida pandemiyadan keyingi davrda (2021-2022) qisqa muddatda iqtisodiy rivojlanishda barqarorlik ta'minlandi.

Ikkinchi, tayyor to'qimachilik mahsulotlari va kiyim-kechak, rezina va plastmassa, qurilish materiallari ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi, hamda o'rta yuqori texnologiyali faoliyat (elektron va optik qurilmalar, elektr jihozlari ishlab chiqarish, ta'lim, axborot-kommunikatsiya xizmatlarini rivojlantirish va boshqalar.) tufayli Namangan, Farg'ona, Jizzax viloyatlarining iqtisodiy o'sishida (YaHMning o'sishi 1,3 barobarni tashkil etdi. Bu respublika ko'rsatkichidan yuqori) sezilarli natijalarga erishildi.

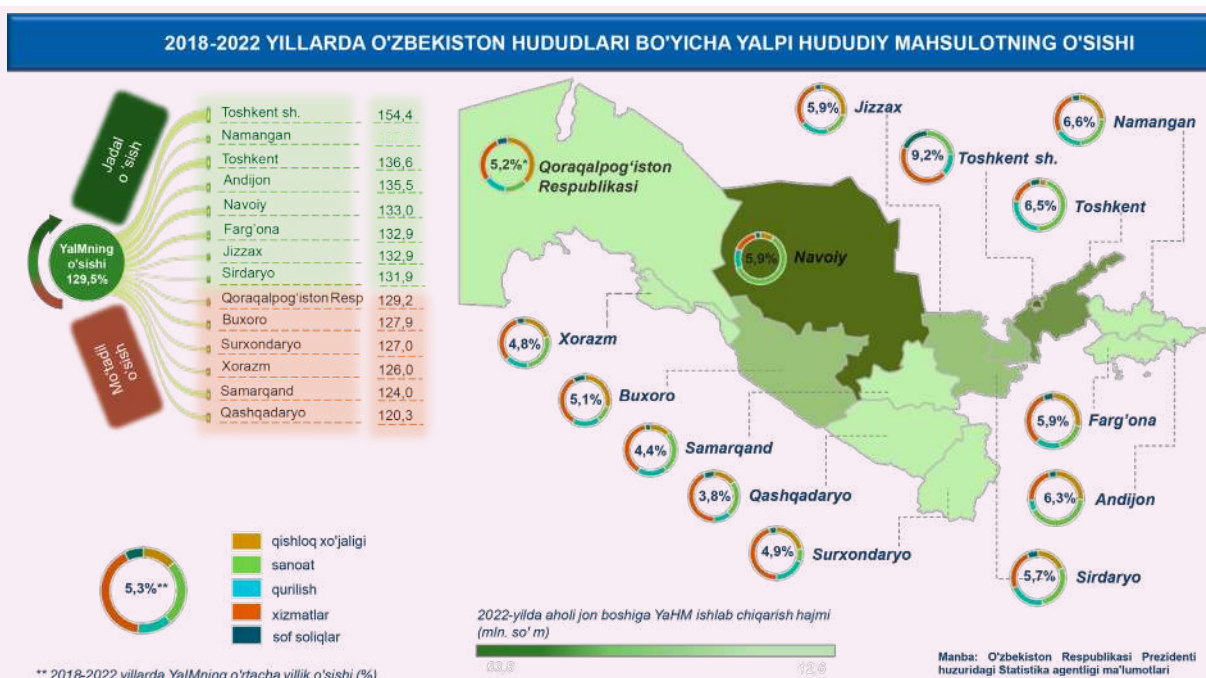
Hududlarda YaHMning o'sishiga qaysi tarmoqlar sezilarli hissa qo'shdi?

- Andijon, Navoiy, Namangan, Sirdaryo, Toshkent viloyatlarida YaHM o'sishini ta'minlashda sanoat sektori (YaHMning o'rtacha yillik o'sishini tahlil qilish asosida) sezilarli ahamiyatga ega bo'ldi;

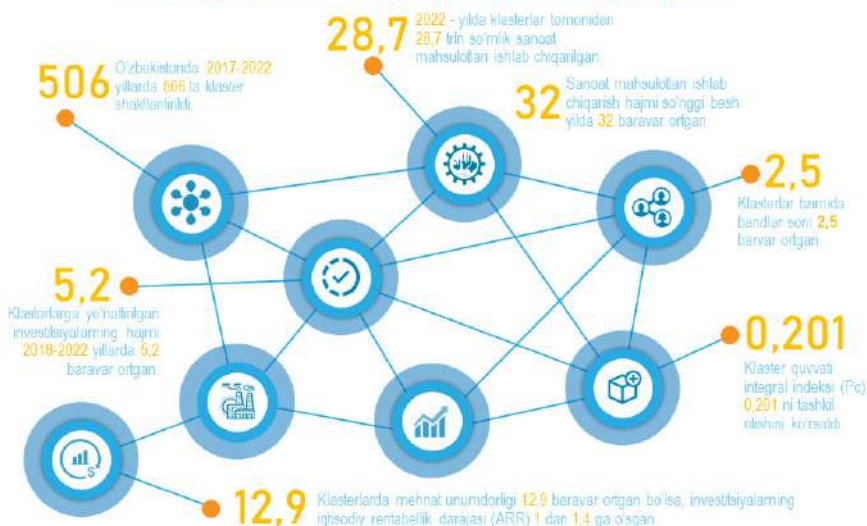
- Buxoro, Jizzax viloyatlari, Qoraqalpog'iston Respublikasida YaHMning o'sishida qishloq xo'jaligi o'z ustunligini saqlab kelmoqda;

- Xorazm, Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo, Farg'ona viloyatlarida YaHM o'sishini ta'minlashda xizmat ko'rsatish sohasi yetakchi tarmoq sifatida qayd etildi.

Umuman olganda, Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi da milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlashning maqsadlaridan biri sifatida hududiy iqtisodiyot hajmini 1,4-1,6 baravar oshirish belgilangan. Bu, o'z navbatida, hududlarning mutanosib rivojlanishini ta'minlash, shahar va tumanlarning rivojlanishini rag'batlantirish, urbanizatsiya siyosatini takomillashtirish, hamda mahalla institutini yanada kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlarini amalga oshirishni nazarda tutadi.

O'ZBEKISTONDA 2018-2022 YILLARDA KLASTERLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI VA XUSUSIYATLARI

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezident huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida hisoblangan.

O'zbekistonda 2018–2022 yillarda klasterlarning rivojlanish tendensiyasi va xususiyatlari

o'qish vaqti
80 soniya

Hozirgi vaqtda klasterlar dunyo mamlakatlari iqtisodiyotining samarali o'sish drayveri sifatida iqtisodiy faoliyatning qariyb 50 foizini qamrab olgan. Masalan, AQShda 380 ta klaster bor va YalMning 60 foizi ularning hissasiga to'g'ri keladi.

Italiya sanoatida band bo'lganlarning 43 foizi 206 ta klasterda mehnat qiladi va mamlakat eksportida ushbu klasterlarning ulushi 30 foizni tashkil etadi.

Xitoyda 60 dan ortiq maxsus klasterlar 30 mingga yaqin korxonani birlashtiradi va ularda 3,5 million kishi mehnat qiladi. Mazkur korxonalarda yiliga 200 milliard AQSh dollariga teng mahsulot ishlab chiqariladi.

O'zbekistonda 2018-2022 yillarda klasterlar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi 32 baravar oshdi va 2022-yil natijalariga ko'ra 28,7 trillion so'mga yetdi.

2018-2022 yillarda klasterlarga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi 5,2 marotaba, tizimda band bo'lganlar soni esa 2,5 marotaba ortdi.

Klasterlarning jami sanoat mahsulotlari eksportidagi ulushi 2019-yilda 5 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 11,4 foizga yetdi.

2018-2022 yillar oralig'ida klasterlar tizimida mehnat unumdorligi 12,9 baravar, investitsiyalarning rentabellik (ARR) koeffitsiyenti 1 dan 1,4 gacha oshdi. Bu klasterlashtirish loyihalari juda samarali ekanligidan dalolat beradi.

Sanoatning ishlab chiqarish tarmog'ida klasterlarning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi va uning hududiy mehnat taqsimotidagi o'zni agregatlashgan Klaster quvvati (Pc) integral indeksi orqali baholandi.

Har bir indeks qiymati 0 dan 1 gacha ($0 \leq Pc \leq 1$) oraliqda baholanadi. Agar qaymat 0 dan 1 ga yaqinlashsa, bu iqtisodiyotning klasterlashganlik darajasi yuqoriligini ko'rsatadi.

Hisob-kitoblar sanoatning ishlab chiqarish tarmog'ida Klaster quvvati (Pc) integral indeksi 0,201 ni tashkil etishini ko'rsatdi. Bu tahlillar iqtisodiyotni klasterlashtirish salohiyati yuqoriligini, sohaga investitsiyalarni, shu jumladan xorijiy investorlarni, tadbirkorlik subyektlarini qo'shimcha jalb qilish imkoniyati mavjudligini ko'rsatadi.

Dunyoning rivojlangan mamlakatlari tajribasiga ko'ra, klasterlashtirish iqtisodiyotda mehnat unumdorligi va samaradorlik ko'rsatkichlari oshishiga olib keladi.

Sanoat tarmoqlarida klasterlashtirish xomashyodan tayyor mahsulotgacha bo'lgan to'liq ishlab chiqarish tizimini shakllantirish, shuningdek, bu tizimga ilm-fan, savdo, logistika kabi sohalarni jamlash imkonini beradi.

Toshkent shahrida mart oyida xonadonlar uchun ijara narxlarining o'zgarishi

o'qish vaqti
48 soniya

Tahlil natijalariga ko'ra, Toshkent shahrida xonadonlar uchun ijara narxlarini pasayishda davom etmoqda. Ma'lumki, o'tgan yil xonadonlar uchun ijara narxlarini o'sa boshlagan va oktyabr oyiga kelib, o'zining eng yuqori nuqtasiga chiqqan, so'ngra pasaya boshlagandi. OLX.uz ma'lumotlar bazasiga ko'ra, o'shanda shahar bo'yicha o'rtacha ta'mirlangan xonadon uchun ijara narxi 526 AQSh dollariga chiqqandi. Joriy yilning mart oyida ijara uchun o'rtacha narxlar fevral oyidagiga nisbatan 2% pasaygan va 411 AQSh dollarini tashkil etgan.

O'rtacha ta'mirlangan 2 xonali uy uchun ijara narxi 340 dollardan (Sergeli) 460 dollargacha (Yakkasaroy) o'zgargan holda Toshkent shahri uchun o'rtacha 411 dollarni tashkil etgan. 3 xonali uylar uchun esa narxlar 380 dollardan (Sergeli) 600 dollargacha (Mirobod) o'zgargan holda Toshkent shahri uchun o'rtacha 480 AQSh dollarini tashkil etgan. Ta'mirlangan 1 xonali uy uchun o'rtacha ijara narxi 320 dollarni, 4 xonali uy uchun 600 dollarni, 5 xonali uy uchun 660 dollarni tashkil etgan.

Izoh: Ushbu tahlil uchun ma'lumotlar www.olx.uz saytidan veb-skreping (web-scraping) usuli yordamida olingan. 2023-yil mart oyi uchun to'plangan 30,5 mingta (olx.uz) kuzatuvlar o'rganildi.

O'zbekistonda 36 turdagi tovarlarga bojxona bojining nol stavkasi belgilanganishi narxlarga qanday ta'sir qildi?

o'qish vaqti
64 soniya

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 23-martdagi PF-41-son Farmoni bilan 2024-yil 1-yanvarga qadar O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda bojxona bojining nol stavkasi qo'llaniladigan tovarlar ro'yxati e'lon qilindi.

Mazkur hujjatda ko'zda tutilgan chora-tadbirlarning amaliyotdagi aksini tadqiq etish maqsadida MHTI ekspertlari narxlarning o'zgarishini tahlil qildi.

Tahlil uchun boj to'lovchi va asosan rasmiy ish yurituvchi hisoblangani sababli mahalliy supermarketlardagi narxlar asos qilib olindi. Jumladan, 96 turdagi 3120 ta iste'mol tovarlari bo'yicha statistika data-scraping yo'li bilan yuklab olindi. Har bir tovar turi bo'yicha narxlar fevral va mart oyining oxiri uchun solishtirildi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, bojxona tariflarining tushirilishi ba'zi narxlarning tegishli ravishda tushishiga olib kelgan.

Jumladan, shokolad mahsulotlari o'rtacha 463 so'mga, sabzavot va meva konservalari 802 so'mga, go'sht konservalari 1164 so'mga, mol go'shti 375 so'mga, vaflil shirinliklari 415 so'mga, brinza 275 so'mga arzonlashgan.

Shu bilan birga, bojxona bojlari tushirilgan boshqa turdagi mahsulotlarning narxlarida hozircha o'zgarish bo'lmagani aniqlandi. Jumladan, soqol olish vositalari, yormalar, yogurt, qaymoq, tvorog kabi sut mahsulotlari narxi o'zgarmagan. Soch yuvish vositalari, choy va qahva, sabzavot, murabbo va souslar narxi esa biroz oshgan.

Bunday holat import inflyatsiyasining bojdan tashqari omillari ta'siri kuchli ekanligi yoki bu mahsulotlar orasida ko'plariga talab ichki ishlab chiqarish hisobiga qondirilayotgani bilan izohlanishi mumkin.

Tegishli ravishda, narxlar barqarorligini ta'minlashga qaratilgan keyingi chora-tadbirlar raqobat muhitini rivojlantirishga yo'naltirilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, bu yillar davomida O'zbekistonning Xitoyga eksportida ham, Xitoydan importida ham o'sish kuzatilgan.

O'zbekiston va Xitoy o'rtasidagi o'zaro savdo-sotiq hajmi 2017-yilda 4,8 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib 8,9 milliard AQSh dollariga yetgan. O'z navbatida eksport hajmi 23,4% ga, import hajmi esa 134,7% ga o'sgan.

2022-yilda O'zbekiston Xitoyga asosan mineral yoqilg'i (849,5 mln. AQSh dollari), xizmatlar (703,0 mln. AQSh dollari), sanoat mahsulotlari (629,8 mln. AQSh dollari), kimyo mahsulotlari (133,3 mln. AQSh dollari) va oziq-ovqat mahsulotlari (108,8 mln. AQSh dollari) ni eksport qilgan va Xitoydan asosan mashinalar va asbob-uskunalar (3644,5 mln. AQSh dollari), sanoat mahsulotlari (1259,1 mln. AQSh dollari), kimyo mahsulotlari (821,9 mln. AQSh dollari), turli tayyor mahsulotlar (470,8 mln. AQSh dollari) va xizmatlar (90,2 mln. AQSh dollari) xarid qilgan.

Mahalliy eksportchilar qimmatbaho metallar, organik kimyoviy birikmalar, shuningdek, meva va yong'oqlarni Xitoy bozorida sotish bo'yicha katta imkoniyatga ega.

Buning sabablari quyidagicha:

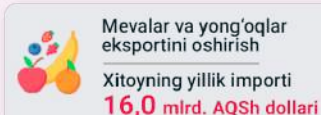
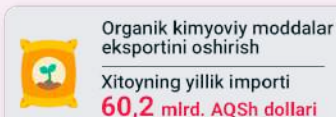
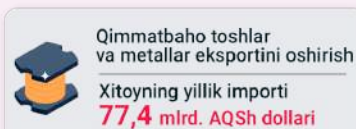
1. O'zbekiston ushbu mahsulotlarni ishlab chiqarish va eksport qilish uchun katta salohiyatga ega;
2. Ko'rib chiqilayotgan davrda Xitoyda bu mahsulotlarga talab barqaror o'sgan va 2021-yilda qimmatbaho metallar importining umumiy hajmi 77,4 milliard dollarni, organik kimyoviy birikmalar importining umumiy hajmi 60,2 milliard dollarni, mevalar va yong'oqlar importining umumiy hajmi 16,0 milliard dollarni tashkil etgan.

Shuningdek, 2023-yil 29-martda mamlakatimizga tashrif buyurgan Xitoy delegatsiyasi bilan o'tkazilgan muzokaralarda Xitoyning yetakchi kompaniyalari yordamida O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energetika, transport infratuzilmasini rivojlantirish, sanoat parklari va qishloq xo'jaligi klasterlarini tashkil etish bo'yicha kelishuvlarga erishildi.

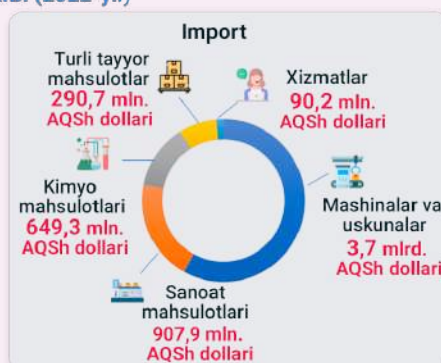
2017-2022 yillarda O'zbekiston - Xitoy savdo hamkorligi va uning istiqbollari

ISTIQBOLLI HAMKORLIK YO'NALISHLARI

ASOSIY SAVDO TARKIBI (2022-yil)

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi va UN COMTRADE Xalqaro savdo bazasi ma'lumotlari

O'zbekistonda sog'liqni saqlash sohasini isloh qilish va o'zgartirish Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi va 2018-yilda tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish konsepsiyasiga muvofiq amalga oshirilmoqda. Natijada:

1) 2017-2021 yillarda davlat byudjetidan sog'liqni saqlash tizimi uchun ajratilayotgan xarajatlar qariyb 3 barobar oshdi. Agar xarajatlar 2017-yilda 7330 milliard so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2021-yilda 21 047,8 milliard so'mga yetdi. Shunday qilib, 2021 yilda davlat byudjeti xarajatlaridagi ulush 12,7 foizni tashkil etdi.
2) Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar sohasida faoliyat yuritayotgan korxonalar va tashkilotlarning umumiy soni 2022-yilda 2017-yildagiga nisbatan 1,8 barobar o'sdi va 10547 tani tashkil etdi.

2017-yilda xususiy tibbiyot muassasalari soni 4000 ta edi, bugun esa ularning soni 7320 ta. Ularning 5823 tasi ambulator, 1497 tasi stasionardir. Natijada ko'rsatilayotgan sog'liqni saqlash xizmatlarining umumiy hajmi 3,8 marotaba oshdi.

Ko'rib chiqilayotgan davrda aholi o'rtasida yangi kasallanish holatlari kamaygan:

- sil kasalligi (har 100 000 kishiga) 2017-yildagi 44,9 nafardan 2022-yilda 35,9 nafargacha;
- gepatit B (har 100 000 kishiga) 2017-yildagi 0,8 nafardan 2021-yilda 0,3 nafargacha;
- 2- toifa qandli diabet (har 100 000 kishiga) 2017-yildagi 21,4 nafardan 2021-yilda 18,3 nafargacha.

Aholining o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 2017-yildagi 73,7 yoshdan 2021-yilda 73,8 yoshga ko'tarilib, quyidagi ko'rsatkichlar yaxshilandi:

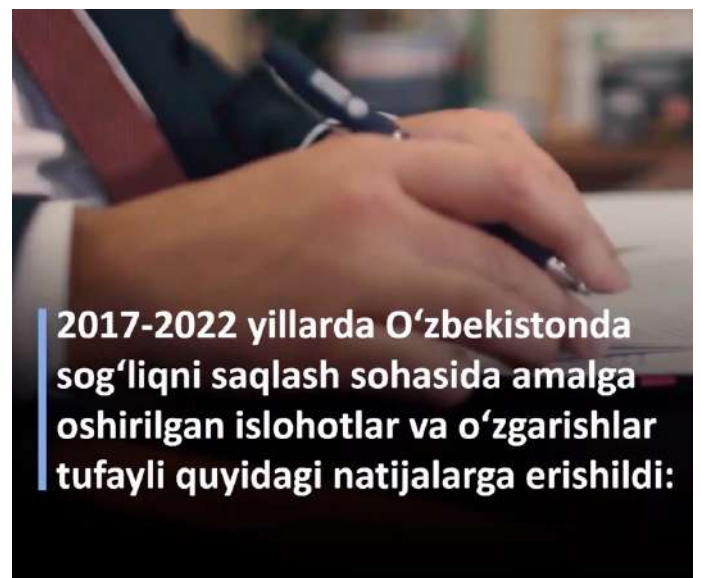
- onalar o'limi koeffitsiyenti (har 100 000 tirik tug'ilgan chaqaloqqa) 2017-yildagi 21 nafardan 2021-yilda 14,4 nafargacha kamaydi;
- 5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'limi koeffitsiyenti 2017-yildagi 15,4 nafardan 2021-yilda 12,3 nafargacha kamaydi;

- aholi o'rtasida o'z joniga qasd qilish tufayli hayotdan ko'z yumish ko'rsatkichi (har 100 000 kishiga) 2017-yildagi 7,5 nafardan 2021-yilda 6,4 nafargacha kamaydi.

O'zbekistonda yil sayin jadal rivojlanayotgan tibbiyot turizmining rivojlanishi sog'liqni saqlash sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning sezilarli natijasi bo'ldi. Agar 2017-yilda O'zbekistonga davolanish maqsadida kelgan sayyohlar soni 28 ming 705 nafarni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 69 ming 984 nafarni tashkil etmoqda. Masalan, Samarqand shahrida 8 ta yirik mehmonxonani o'z ichiga olgan yirik turistik klaster (kurort tipidagi mehmonxona) tashkil etildi. Ulardan biri yuqori sifatli tibbiy xizmat ko'rsatadigan kurort tipidagi mehmonxona.

"2019-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish konsepsiyasi"da mamlakatimiz tibbiyot tashkilotlarining turizm salohiyatini tubdan oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar belgilangan.

Shunday qilib, sog'liqni saqlash sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar o'rtacha umr ko'rish davomiyligining yaxshilanishi, onalar va bolalar o'limining, shuningdek, aholi o'rtasida yangi kasallanish holatlarining kamayishiga olib keldi. Bundan tashqari, O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimini isloh etishh sog'liqni saqlash sohasidagi xizmatlar va tibbiyot turizmining rivojlanishiga xizmat qilmoqda

2017-2022 yillarda O'zbekistonda sog'liqni saqlash sohasida amalga oshirilgan islohotlar va o'zgarishlar tufayli quyidagi natijalarga erishildi:

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi bilan texnologik, iqtisodiy va operatsion jihatdan onlayn ta'limni yo'lga qo'yish imkoniyatlari yanada ortdi. COVID-19 pandemiyasi tufayli masofaviy ta'limga tez o'tish onlayn ta'lim xizmatlariga talabning oshishiga olib keldi.

AQShda magistratura bosqichidagi talabalarning 22 foizga yaqini, bakalavriat bosqichidagi talabalarning 11 foizi onlayn tartibda ta'lim oladi. 2023-yilda onlayn ta'limdan tushadigan daromad 74,80 milliard AQSh dollariga yetishi kutilmoqda. Akademik menejerlarning aksariyati (75 foiz) onlayn kurslardagi ta'lim natijasi sinfdagi kurslar natijasi bilan bir xil yoki yaxshiroq ekanligini e'tirof etmoqda.

2021-2026 yillar oralig'ida Buyuk Britaniyada elektron ta'lim bozorining ulushi 11,57 milliard dollarga yetishi kutilmoqda. Barcha kurs mavzulari video, audio, matn yoki infografikadan iborat kichikroq qismlarga bo'lingan mikrota'limning tarqalishi Buyuk Britaniyadagi elektron ta'lim bozorining asosiy tendensiyalaridan biri bo'lib, bozorning o'sishiga turtki bo'lmoqda.

Bugungi kunda Coursera va edX kabi ma'lum bir onlayn platformalar mavjud bo'lib, ular dunyoning 200 dan ortiq yetakchi universitetlari va kompaniyalari bilan hamkorlikda onlayn kurslarni taqdim etadi. Ushbu onlayn platformalar yashayotgan shahridan turib magistr va bakalavr darajasini olish imkonini beradi. Shuningdek, ushbu platformalar orqali tahsil olayotganlar kampusdagi talabalar bilan bir xil o'quv dasturidan foydalanish imkoniyatiga ega.

Karantin choralaridan so'ng O'zbekistonda onlayn ta'lim tez sur'atlarda takomillasha boshladi. O'tgan yilning oktyabr oyida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Oliy o'quv yurtlarida masofaviy ta'limni joriy etish to'g'risidagi nizomni tasdiqlagan edi. 2023/2024 o'quv yilidan boshlab davlat va xususiy oliy ta'lim muassasalariga masofaviy ta'lim yo'nalishida kadrlar tayyorlashga ruxsat berildi.

Eslatib o'tamiz, 2022-yilning oktyabr oyida Coursera va O'zbekiston o'rtasida IT-ta'lim sohasida hamkorlik memorandumi imzolangan edi. Platforma 2023-yildan boshlab mavjud bo'lgan kodlash bo'yicha 1,2 millionga yaqin bepul kurslarini ajratadi.

Elektron ta'lim quyidagi sabablar tufayli samarali hisoblanadi:

- ayollarning mehnat bozoridagi ishtirokini oshiradi (mehnat bozorida erkaklarning 73,1 foizi ishtirok etadi, bu ko'rsatkich ayollarda 39,9 foizni tashkil etadi). Shuningdek, oilalar qizlarning ta'lim olishiga o'g'il bolalarga qaraganda kamroq mablag' ajratadi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 25 yoshdan oshgan aholi orasida bakalavr darajasiga ega erkaklar ulushi 20,8 foizni, ayollar ulushi esa 13,3 foizni tashkil etadi;
- nogironligi bo'lgan shaxslarga oliy ta'lim olish uchun keng imkoniyatlarni taqdim etadi;
- mamlakatda oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini oshiradi;

Tavsiyalar:

- samarali va yaxshi ta'minlangan kampus tarmog'ini tashkil etish, serverlarni samarali qo'llab-quvvatlash, talabalarni onlayn ro'yxatga olish, billing va to'lov tizimi, onlayn kitob do'koni va onlayn kutubxona xizmatlarini yo'lga qo'yish;
- an'anaviy va masofaviy ta'lim aralashmasi bo'lgan gibrid ta'lim shaklini joriy etish, ma'ruzalarni onlayn tarzda o'tkazish (chunki ular talabalarning o'zaro ta'siri va faol ishtirokini talab qilmaydi, seminarlar esa an'anaviy o'qitish shaklida o'tkazilishi mumkin);
- masofaviy ta'limga kirishda ayollarga imtiyozlar berish;
- o'rta yoki qo'shimcha fanlarni onlayn, asosiylarini esa an'anaviy ta'lim shaklida o'tkazish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot doirasida 10 yoshdan 22 yoshgacha bo'lgan bolalarning ota-onalari ishtirokida so'rov ham o'tkazildi.

So'rovda 2100 kishi ishtirok etdi. (N=2100). Respondentlarning 72 foizini ayollar, 28 foizini erkaklar tashkil etdi. Ta'lim darajasi bo'yicha ularning 4,6 foizi ilmiy darajaga, 36,1 foizi oliy ma'lumotga, 21,2 foizi o'rta, 38,2 foizi o'rta maxsus ma'lumotga ega.

1. So'rov natijalariga ko'ra, respondentlarning 28,7 foizi keksa ota-onasi bilan yashashi ma'lum bo'ldi. Farzandlaringiz tarbiyasiga kim ko'proq ta'sir qiladi, degan savolga ota-onalarning 41,6 foizi ona, 27,4 foizi ota, 9,3 foizi bobo va buvilar, 8,1 foizi aka-opalar, 7,3 foizi o'qituvchilar, 3,7 foizi begonalar va 2,5 foizi boshqa qarindoshlar, deb javob bergan.

2. So'rovda ishtirok etganlarning aksariyati (80,2%) farzandlarini ma'lum kasb bo'yicha yetuk mutaxassis bo'lib, elga taniladigan inson sifatida ko'rishi ma'lum bo'ldi. Moddiy ta'minlanganlik va mulk egasi bo'lishi ikkinchi orzu bo'lib qolmoqda (7,9%). Ushbu savolning javoblari ota-onalarning millati va ma'lumot darajasi, farzandning jinsi bo'yicha farq qilmaydi.

3. Aksariyat ota-onalar (95,8 foiz) farzandlari kelajagi borasida o'zaro maslahatlashgan. 88,3 foiz holatda ularning fikri bir joydan chiqqan bo'lsa, 7,2 foiz holatda fikrlar keskin farqlangan.

4. So'rovnoma javoblari shuni ko'rsatdiki, ota-onalar farzandlari kelajagini rejalashtirishda bolalarning fikriga ham e'tibor bermoqda.

Ota-onalarning 97,9 foizi o'z farzandlari bilan ushbu mavzuda suhbatlashgan bo'lib, 86,3 foizi farzandlarining tanlovini ma'qullagan, 11,1 foizi qisman ma'qullagan, 1,3 foizi esa qoniqmagani.

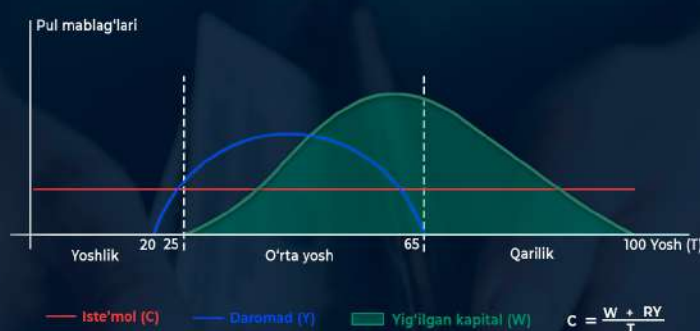
5. So'rovnoma javoblariga binoan, yoshlarda tibbiyot yo'nalishidagi kasblarga (15,5 foiz) qiziqish kattaligi aniqlandi. Keyingi o'rinlarni o'qituvchi (9,7 foiz), IT mutaxassisligi (9,3 foiz), iqtisodchi (sohalar bo'yicha) (8,2 foiz), tadbirkor (7,7 foiz) kabi kasblar egalladi. Respondentlarning 2,5 foizi farzandlari kelajakdagi kasbi haqida hali bir qarorga kelmaganini ta'kidlagan. Qizlar kutilganidek ko'proq shifokor (16,3 foiz) va o'qituvchi (13,8 foiz) kasblarini tanlagan bo'lsa, o'g'il bolalar birinchi o'rinda IT mutaxassisligi (18,7 foiz), keyin esa shifokor (13,7 foiz), iqtisodchi (13,2 foiz) va tadbirkor (11,2 foiz) kasblarini afzal ko'rgan.

6. Farzandning kasb to'g'risidagi qarori qanday bo'lmasin, ota-onalarning 81,6 foizi bu qarorni bajonudil qabul qilishini, 12,7 foizi esa ushbu qarorni o'zgartirish kerakligini iltimos qilishini aytgan.

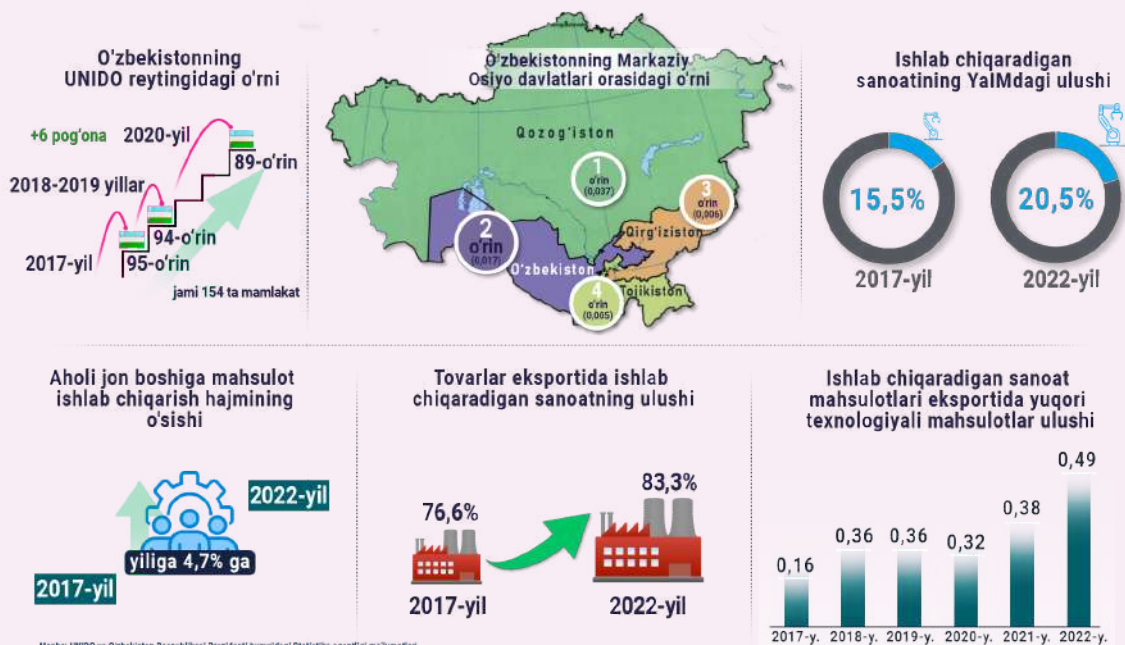
7. Ota-onalarning 55,7 foizi farzandlariga nisbatan talabchanlik qilish, kerak bo'lganda yordam ko'rsatish, 36,2 foizi nazorat qilish orqali tarbiya berish lozimligini, 6,4 foizi esa farzandlariga erkinlik berish kerakligini qayd etgan.

8. So'rovda qatnashgan ota-onalarning 20 foizdan ortig'i farzandlarining o'qituvchilari bilan bir oyda bir marta muloqot qilishini, 16,4 foizi esa umuman muloqot qilmasligini bildirgan.

Vaqt bo'yicha individual xarajatlar jadvali

O'zbekiston UNIDO global sanoat raqobatbardoshligi reytingida

Ishlab chiqaradigan sanoatni rivojlantirish bo'yicha 2017-2022 yillarga oid ko'rsatkichlar va O'zbekistonning UNIDO reytingidagi o'rni

o'qish vaqti
73 soniya

Mamlakatlarning sanoat raqobatbardoshligi bo'yicha reytingi Birlashgan Millatlar Tashkilotining sanoatni rivojlantirish bo'yicha tashkiloti (UNIDO) tomonidan ikki yil kechikish bilan ishlab chiqiladi (ya'ni oxirgi hisobot 2020-yil yakunlari bo'yicha 2022-yilda chop etilgan).

Reyting asosini ishlab chiqaradigan sanoat rivojlanishining bir qancha asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha hisoblangan sanoat raqobatbardoshligining kompozit indeksi tashkil etadi. Buning uchun o'rganilayotgan mamlakat bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalaniladi.

Ushbu ko'rsatkichlar raqobatbardoshlikning sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish va eksport qilish imkoniyati, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishning rivojlanish darajasi, mamlakatning dunyo ishlab chiqarish sanoatidagi o'rni kabi omillarini aks ettiradi.

O'zbekiston 2017-2020 yillarda UNIDO reytingida 95-o'rindan 89-o'ringa, ya'ni 6 pog'onaga ko'tarildi va bu e'tiborga molik yutuq. Bundan tashqari, O'zbekiston Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida sanoat raqobatbardoshligi indeksi bo'yicha Qozog'istondan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Bu yutuqlarga oxirgi yillarda ishlab chiqaradigan sanoatni jadal rivojlantirish va modernizatsiya qilish yordamida erishildi.

Sanoat raqobatbardoshligi indeksiga kiritilgan ayrim asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha O'zbekistonda quyidagi ijobiy o'zgarishlarga erishildi:

Ishlab chiqaradigan sanoatning yalpi ichki mahsulot (YalM) dagi ulushida barqaror o'sish tendensiyasi qayd etildi, ya'ni 2017-yilda 15,5 foiz, 2022-yilda esa 20,5 foiz.

Sohada aholi jon boshiga mahsulot ishlab chiqarish hajmi har yili o'rtacha 4,7 foizdan barqaror ravishda o'sib bordi.

O'zbekiston jahon miqyosida mahsulotlarning raqobatbardoshligini mustahkamlash bo'yicha tobora yaxshiroq natijalarga erishmoqda. Har yili jahon bozorida mahalliy sanoat mahsulotlariga talab ortib, eksport geografiyasi kengaymoqda. Buning natijasida tovarlar eksportida ishlab chiqaradigan sanoat mahsulotlari ulushi 76,6 foizdan 83,3 foizga oshdi.

Farmatsevtika mahsulotlari, turli tibbiy asbob-uskunalar va buyumlar, shuningdek, yuqori texnologiyali tarmoqlar uchun ehtiyot qismlar eksportining jadal o'sishi hisobiga ishlab chiqaradigan sanoat mahsulotlari eksportida yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushi 0,16 foizdan 0,49 foizgacha oshdi.

Aholining uy-joyga bo'lgan ehtiyoji hamda xarid jarayonida yuzaga kelayotgan qiyinchiliklarni o'rganish maqsadida ijtimoiy so'rov o'tkazildi.

So'rov joriy yilning fevral oyida o'tkazildi va unda 1 620 kishi ishtirok etdi. So'rovnoma 4 ta asosiy va 5 ta anketa savollaridan tarkib topgan bo'lib, ishtirokchilar savollarga Google Forms platformasi orqali javob berdi.

O'tkazilgan so'rov natijasida quyidagilar aniqlandi:

Respondentlarning 83 foizi uy-joy sotib olishga ehtiyoji borligini ta'kidlagan. Shuningdek, turar joyga ehtiyoji borlarning 96 foizi bu borada ko'makka muhtoj. Ularning 71 foizi shaharda va 29 foizi qishloq hududlarida yashaydi.

Ma'lumot uchun: So'nggi olti yilda mamlakatimiz aholisi 5,5 million nafarga ko'paydi. 2035-yilga borib, 45 million nafardan ortishi prognoz qilinmoqda. Buni inobatga olib, 2017-yildan buyon 326 mingta yangi uy-joy foydalanishga topshirildi. 2022-yilda 31 ta "Yangi O'zbekiston" massivini qurish dasturi boshlandi. Shuningdek, 2023-yilda tijorat banklariga 31 ming oilaga uy-joy ipotekasi uchun 9 trillion so'mlik resurs yo'naltiriladi.

So'rov Toshkent shahri aholisi orasida jiddiy qiziqish uyg'otdi. So'rovda qatnashganlarning 41 foizi poytaxtda istiqomat qilishini ma'lum qilgan. Ishtirokchilarning 48 foizi ijarada turishini ta'kidlagan va ularning 68 foizini davlat tashkiloti xodimlari tashkil etadi.

Ma'lumot uchun: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoniga ko'ra, 2020-yil 1-apreldan Toshkent shahri va Toshkent viloyatida ko'chmas mulkni olishda mamlakat fuqarolari uchun ushbu hududlarda doimiy yashash joyi bo'yicha ro'yxatga olinganligi talab qilinmasligi aholida poytaxtdan uy xarid qilishda teng imkoniyatlar yaratdi.

Uy-joy xarid qilmoqchi bo'lgan fuqarolarning 74,5 foizi dastlabki badal va kredit foizlarini to'lashda qiyinchilikka duch kelishini qayd etgan.

Ma'lumot uchun: Oxirgi uch yilda ehtiyojmand oilalarga boshlang'ich badal va foiz to'lovlari uchun 1,3 trillion so'm subsidiya berilgan bo'lsa, birgina 2023-yilning o'zida bu maqsadlar uchun 1,6 trillion so'm subsidiya ajratilishi belgilandi.

Rasmiy daromadga ega bo'lmagan aholining 25 foizi kreditning oylik to'lovini to'lashga qiynalishini ta'kidlagan bo'lsa, qolgan ishtirokchilar bo'yicha bu ko'rsatkich 22 foizni tashkil etadi, ya'ni rasmiy daromad olmaydigan fuqarolar kelajakdagi daromad manbalarining noaniqligi tufayli oylik to'lovlarda qiyinchilikka uchrashdan havotirlanadi.

Ma'lumot uchun: Joriy yilning 1-mayidan boshlab rasmiy daromadi yetarli bo'lmagan aholiga ham ipoteka krediti olish uchun imkoniyat yaratilishi qayd etildi. Shuningdek, dastlabki badalni ko'proq to'lagan fuqarolar bankdan arzonroq kredit olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ma'lumki, qishloq hududlarida asosan hovli-joylarga ehtiyoj yuqori bo'ladi. So'rovda qatnashgan qishloq joylarida yashovchilarning 61,4 foizi yashash joyida oila a'zolari soni ko'pligi hamda yashash maydonining kichikligi sababli uy-joyga ehtiyoji borligini bildirgan.

Ma'lumot uchun: 2023-yilda 10 ming kishiga hovlisini kengaytirishi yoki qo'shimcha qurilish qilishi uchun 1,5 trillion so'm miqdorida kredit ajratilishi belgilangan.

Avvalroq MHTI tadqiqotchilari kambag'allikka qarshi kurash va inson potensialini rivojlantirish bo'yicha Oksford tashabbusi tomonidan ishlab chiqilgan ko'p o'lchamli kambag'allik indikatorlarini aniqlash maqsadida Navoiy viloyatida tadqiqot o'tkazgandi. Bu tadqiqot so'rovda ishtirok etgan aholi mavjud 23 ta indikator orasidan shaxsiy uy-joyga ega bo'lmaslikni kambag'allikning ikkinchi asosiy belgisi, deb hisoblashini ko'rsatdi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, bugun turar joyga bo'lgan ehtiyoj ortib borayotgan sharoitda ipoteka kreditining qulay va moslashuvchan shartlarini ishlab chiqish, ipoteka bozoriga zamonaviy mexanizmlar va institutsional islohotlarni joriy etish aholining uy-joyga bo'lgan ehtiyojini qondirishga xizmat qiladi.

2022-yilda O'zbekistonga banan importi hajmi avvalgi yildagiga qaraganda 1,5 baravardan ko'proqqa oshgan. Qolaversa, ushbu mahsulotning importi hajmi mana ikkinchi yildirki jadal sut'atda o'sishda davom etayapti.

UN COMTRADE va TRADEMAP ma'lumotlar bazasiga ko'ra, 2022-yilda O'zbekistonga banan importi hajmi 140,2 ming tonnani tashkil qilgan. Bu esa avvalgi yildagiga qaraganda 1,6 barobar ko'p demakdir. Taqqoslaydigan bo'lsak, 2021-yilda mamlakatimiz 2020-yildagiga nisbatan 2,2 barobar ko'p banan import qilgan. !! 2020-yilda O'zbekistonga banan importi hajmi 2019-yildagigiga nisbatan 7 foizga kamaygan. 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi boshlanishidan oldin O'zbekistonda banan iste'moli tez va sezilarli darajada o'sayotgan edi, ammo, o'sish tendensiyasi koronavirus ta'siri tufayli to'xtab qoldi.

Keyingi yillarda importning o'sishi tiklandi. Banan iste'molining o'sishiga hukumatning ushbu mahsulotga import bojxona to'lovlarini nolga tushirish haqidagi qarori turtki bo'ldi. 2021-yilning oktyabr oyidan

O'zbekistonda banan importi uchun nolga teng bojxona stavkasi tartibi amal qilmoqda va bu muddat bir necha bor uzaytirildi. Ayni chog'da nolga teng stavka 2024-yilning 1-yanvarigacha amal qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, banan import qiluvchi ko'pgina mamlakatlarda ushbu mahsulot uchun import tarif boji mavjud. Masalan, Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqiga a'zo mamlakatlarda banan uchun import stavkasi 4% ni tashkil etadi (lekin 1 kg uchun kamida 0,015 evro), Yaponiyada mavsumiy stavka qishda 18% va yozda 8%, Janubiy Koreyada - 30%.

Hukumat tomonidan ko'rilayotgan bu chora-tadbirlar, shuningdek, aholi salomatligi uchun bilvosita va yana bir qancha foydali jihatlarga ega. Garvard universiteti jamoatchilik sog'ligini saqlash maktabi tadqiqotiga ko'ra, banan salomatlik uchun juda ko'p foydali xususiyatlarga ega, jumladan:

- diabet xastaligini nazorat qilishni yaxshilaydi;
- ovqat hazm qilishni bir maromda saqlaydi;
- ortiqcha vazndan xalos bo'lishda yordam beradi;
- qon bosimini barqarorlashtiradi;
- yaralarning bitishida yordam beradi.

2017-2022 yillarda O'zbekistonga banan importi

Manba: UN COMTRADE, TRADEMAP ma'lumotlari

Sug'urta xo'jalik yurituvchi subyektlar va aholini turli xavf-xatarlar va kutilmagan vaziyatlardan himoya qilishni ta'minlashning samarali vositalaridan biri.

Keyingi yillarda bu sohada amalga oshirilgan islohotlar tufayli quyidagi natijalarga erishildi:

- sohaning huquqiy asoslari mustahkamlandi, shu jumladan, "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi, raqobatbardosh sug'urta bozorini rivojlantirish va o'zgartirishga qaratilgan bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi;

- me'yoriy-huquqiy asosning mustahkamlanishi natijasida sohani yanada rivojlantirish, shuningdek, iste'molchilarning huquqiy va qonuniy manfaatlarini himoya qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratildi;

- 2017-yilda O'zbekistonda 27 ta sug'urta kompaniyasi faoliyat olib borgan bo'lsa, 2022-yilda ularning soni 51,8 foizga oshib, 41 taga yetdi, shuningdek, 30 dan ortiq tegishli xizmatlarni ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlari faoliyat yuritayapti;

- 2022- yilda sug'urta kompaniyalari ustav kapitali 2017-yildagiga nisbatan 5,8 baravar o'sib, 1,88 trillion so'mni tashkil qildi;

- sug'urta polislar soni 1,4 baravar o'sib, 8,4 milliontaga yetdi va shu bilan birga, shartnomalar asosan foydalanuvchi uchun qulay elektron shaklga o'tkazildi;

- 2022-yilda mijozlar uchun sug'urta to'lovlarining umumiy miqdori 2,6 trillion so'mni tashkil qildi va bu 2017-yildagiga nisbatan 9,6 baravar ko'p degani;

- hududlardagi tarkibiy tuzilmalar soni 2017-yildagiga nisbatan 1,5 baravar oshdi va deyarli 2 mingtaga yetdi;

- barcha hududlarda 15,4 ming nafar xodim va sug'urta agenti uchun barqaror ish o'rnini yaratildi;

- O'zbekistondagi sug'urta kompaniyalari turli yo'nalishlarda 110 dan ortiq turdagi sug'urta mahsulotlarini taklif etayapti.

Zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish, sug'urta bozorini raqamlashtirish, iste'molchilar ishonchini, shuningdek, sug'urta madaniyati darajasini oshirish, milliy sug'urta bozorini xalqaro standartlarga izchil muvofiqlashtirish sohada samaradorlikning oshishiga olib keladi.

Shu bilan birga, hududlarda yangi ish o'rinlari tashkil etilishi, bozorda raqobat darajasi va biznes yuritish ishonchliligining oshishi hisobiga nafaqat sug'urta xizmatlari sohasi, balki turdosh tarmoqlar ham yanada rivojlanadi, turli sohalarga investitsiya kiritish imkoniyatlari kengaydi.

O'zbekistonda 2017-2022 yillarda sug'urta faoliyatining rivojlanishi

Kikshering (inglizcha «kick» - «oyoq bilan tepish» va «sharing» - «birgalikda foydalanish») - bu elektr samokatlarni qisqa muddatga ijaraga olish xizmatidir.

2022-yilning aprel oyida Toshkentda birinchi kikshering xizmati ishga tushirildi va qisqa vaqt ichida ommalashdi.

Biroq, mazkur transport vositalarining betartib harakatlanishi piyodalar, velosipedchilar va avtomashinalar uchun qator muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Afzalliklari:

- qisqa vaqt ichida A nuqtadan B nuqtaga yetib borish uchun qulay transport vositasi;
- avtomobilga nisbatan narxi arzon;
- shaxsiy avtomobillarga muqobil vosita bo'lganligi sababli tirbandlikni kamaytiradi;
- ekologik toza transport.

Kamchiliklari:

- samokatlarning avtomobil yo'lidagi betartib harakati haydovchilarda stressni keltirib chiqaradi;
- piyodalar yo'lagida kimo'zarga o'ynash qariyalar, bolalar va nogironlar uchun xavf tug'diradi;
- qurilmadan bir vaqtda bir necha kishi foydalanishi;
- elektr samokatlarning yo'llarda betartib qoldirib ketilishi piyoda va avtomobillar harakatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi;
- voyaga yetmaganlar va mast holdagi kishilarning elektr samokatlarni ijaraga olishi.

Elektr samokatlar bilan bog'liq noxush hodisalar statistikasi:

Italiyada so'nggi ikki yil ichida elektr samokatlar ishtirokida ro'y bergan yo'l transport hodisalari (YTH) oqibatida 17 kishi vafot etgan.

Fransiyada 2022-yilda elektr samokatlar 27 kishining hayotiga zomin bo'lgan. Xususan, Parijda 3 kishi hayotdan ko'z yumgan va 459 kishi jarohatlangan.

Buyuk Britaniyada 2021-yil 10 nafar foydalanuvchi to'qnashuv oqibatida olamdan o'tgan, 331 nafari og'ir jarohat olgan.

Germaniyada 2022-yilda elektr samokatlar ishtirokida jami 442 ta baxtsiz hodisa ro'y bergan.

Shu bois xorijiy mamlakatlarning hukumatlari qurilmalardan foydalanishni tartibga solishga qaratilgan bir qator chora-tadbirlarni ko'rmoqda.

Xususan:

Joriy yilning aprel oyida Parijda o'tkazilgan referendumda ishtirok etganlarning 90 foizi ushbu transport vositalarini ta'qiqlash tarafdori ekanligini bildirgan.

2022-yilda Xelsinkida dam olish kunlari yarim tundan keyin elektr samokatlarni ijaraga olish ta'qiqlandi.

Yaponiyada elektr samokatda davlat raqami va yon oynalari bo'lishi kerak, shuningdek, ularning piyodalar yo'lagida harakatlanishi ham ta'qiqlangan.

Rossiyada 2023-yildan elektr samokatlardan foydalanuvchilarning yuk va boshqa yo'lovchilarni tashishi ta'qiqlandi.

Ta'kidlash joizki, O'zbekistonda amaldagi yo'l harakati qoidalariga "elektr samokat" tushunchasi kiritilmagan. Mazkur qurilmalarni qulay shahar transporti sifatida rivojlantirish uchun qonunchilikni takomillashtirish va ulardan foydalanishni tartibga solish maqsadga muvofiq.

Xususan:

- yo'l harakati qoidalariga "elektr samokat" tushunchasini kiritish va ulardan foydalanishning tartibini belgilash;
- piyodalar serqatnov hududlarda tezlikni avtomatik pasaytirish texnologiyasini qo'llash;
- qurilmadan bir vaqtning o'zida ikki kishining foydalanishi, shuningdek, mast holatda boshqarishning oldini olish mexanizmini ishlab chiqish;
- qurilmalardan foydalanishda yosh chegarasini joriy etish (Face-ID texnologiyasidan foydalanish);
- elektr samokatlarni tunda ijaraga olishni cheklash;
- elektr samokatlar turadigan maxsus joylarni tashkil etish.

Mazkur chora-tadbirlar elektr samokatlardan foydalanishda xavfsizlikni oshirish, noxush hodisalar sodir bo'lishi hamda aholi o'rtasida ushbu ekologik va qulay transport turiga nisbatan salbiy fikr uyg'onishining oldini olishga xizmat qiladi.

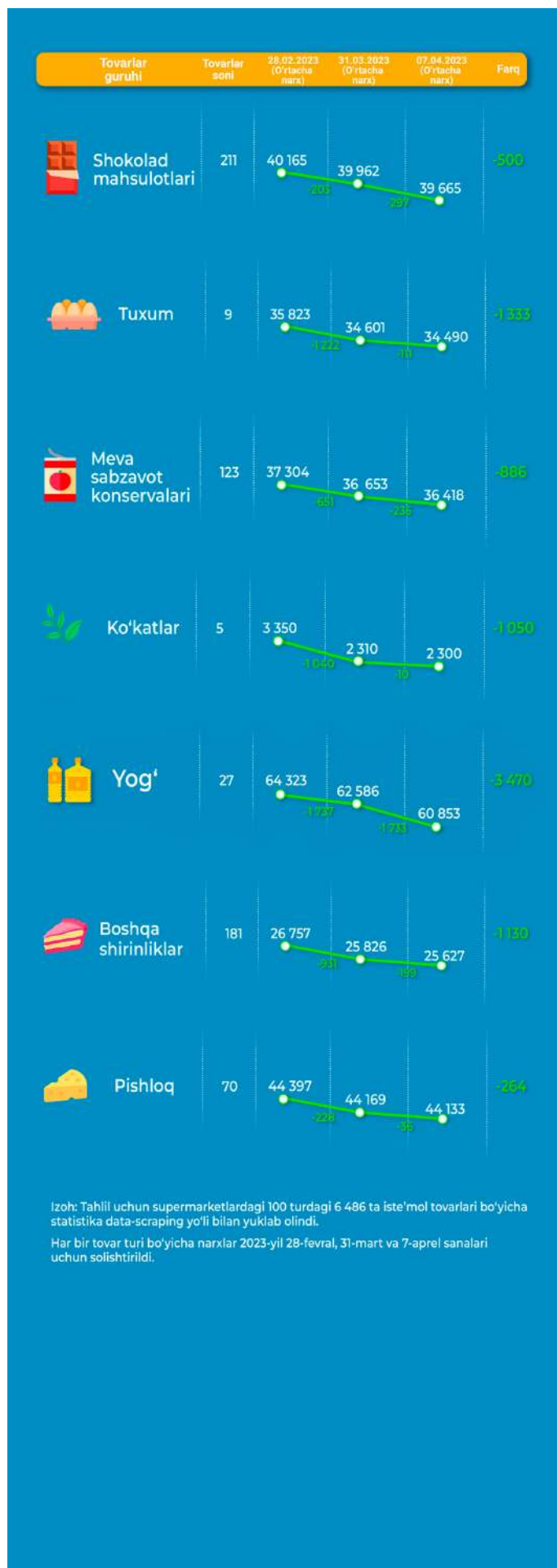
O'zbekiston supermarketlarida iste'mol tovarlari narxining o'zgarishi

o'qish vaqti
30 soniya

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 23-martdagi PF-41-son Farmoni bilan O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda bojxona bojining vaqtinchalik nol stavkasi qo'llaniladigan tovarlar ro'yxati e'lon qilindi.

Tahlil uchun supermarketlardagi 100 turdagi 6486 ta iste'mol tovari bo'yicha statistika data-scraping yo'li bilan yuklab olindi. Har bir tovar turi bo'yicha narxlar 2023-yil 28-fevral, 31-mart va 7-aprel sanalari uchun solishtirildi.

Shunga ko'ra, shokolad mahsulotlari mart oyi oxirida fevral oyidagiga nisbatan 204 so'mga va aprel oyida mart oyi oxiridagiga nisbatan 294 so'mga, meva-sabzavot konservalari tegishli ravishda 650 so'mga va 236 so'mga, yog' 1737 so'mga va 1733 so'mga, shirinliklar 931 so'mga va 199 so'mga arzonlashgan. ■

Bunda JSTga 1990-yildan keyin a'zo bo'lgan 15 ta rivojlanayotgan mamlakat - Albaniya, Bahrayn, Bangladesh, Kamerun, Gruziya, Gonduras, Iordaniya, Qozog'iston, Qirg'iziston, Mo'g'liston, Nepal, Rossiya, Shri Lanka, Turkiya va Vanuatuning eksport va import, YAIMning o'sishi, inflyatsiya, ishsizlik, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning (TTXI) YAIMdagi ulushi va ishlab chiqarish sanoatining YAIMdagi ulushi kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlaridagi o'zgarishlar o'rganildi.

Ma'lum bo'lishicha, ushbu 15 ta mamlakatdan 12 tasida eksportning, 10 tasida esa YAIMning o'sish sur'ati tezlashgan. 12 tasida inflyatsiya sekinlashgan va 10 tasida TTXI ko'lami oshgan. Bangladesh, Gonduras, Turkiya va Kamerunda ko'pchilik yo'nalishlar bo'yicha ijobiy natija kuzatilgan.

Shu bilan birga, salbiy tendensiya hisoblangan ishsizlik darajasi 15 ta mamlakatdan 10 tasida oshgan. Masalan, Bangladeshda ishsizlik 2,3%dan 3,5%ga, Gondurasda 3,4%dan 4,4%ga, Qirg'izistonda 6,8%dan 8,7%ga oshgan. Ushbu mamlakatlarning 2 tasida ishlab chiqarish sanoatining YAIMdagi ulushi oshgan bo'lsa, 6 tasida kamaygan.

Shuningdek, tashkilotga a'zo bo'lgan Qozog'iston, Turkiya va Gruziyaning makroiqtisodiy ko'rsatkichlaridagi o'zgarishlar JSTga a'zo bo'lmagan shunday mamlakatlardagi o'zgarishlar bilan qiyoslandi. Natijalarga ko'ra, sezilarli ijobiy o'zgarish faqat eksport va importda kuzatilgan. Qolgan yo'nalishlardagi ko'rsatkichlar deyarli farq qilmagan. Masalan, Qozog'iston JSTga a'zo bo'lgandan keyin ishsizlik darajasi 5,3%dan 4,9%ga pasaygan. Ozarbayjonda ham aynan shu davrda 5,2%dan 4,9%ga kamaygan, O'zbekistonda esa 5%dan 5,6%ga oshgan.

Tahlil natijalarini inobatda olgan holda O'zbekiston uchun quyidagi chora-tadbirlarni tavsiya etish mumkin:

- tashqi dunyo bilan erkin raqobatlasha oladigan ishlab chiqarish sohalarini tanlab olish va ularni uzoq muddatli rivojlantirish rejasini ishlab chiqish;
- uzoq muddatli samarali sanoat strategiyasini shakllantirish (masalan, Yevropa Ittifoqi o'z sanoat siyosatining asosiy tamoyillarini belgilab qo'ygan);
- korxonalarining tashqi raqobatga bardoshlilik ko'rsatkichi bo'yicha doimiy ravishda o'zini-o'zi monitoring qilib borishiga turtki beruvchi mexanizmlarni qo'llash.

WORLD TRADE
ORGANIZATION

O'sish omili sifatida vatandoshlarni jalb qilish: Xitoy tajribasi

o'qish vaqti
106 soniya

Xitoy iqtisodiy mo'jizasi mamlakatni iqtisodiy jihatdan qudratli davlatga aylantirgan favqulodda hodisa bo'ldi. Bunda asrlar davomida shakllangan va hozirda turli manbalarga ko'ra, dunyoning 198 ta mamlakati va mintaqalarida 50 million nafardan 60 million nafargacha kishini tashkil etuvchi xorijdagi Xitoy diasporasi muhim rol o'ynadi va o'ynashda davom etmoqda.

Agar iqtisodiy qudrat shakllana boshlagan 80-yillarda xitoylik muhojirlar mamlakatga sarmoya kirituvchi asosiy sarmoyadorlar vazifasini bajargan bo'lsa, hozir ko'p hollarda Janubi-sharqiy Osiyoda Xitoyning "Bir belbog', bir yo'l" tashabbusi targ'ibotchilari bo'lmoqda.

Hozirgi kunda ham Xitoyga kiritilayotgan xorijiy sarmoyada xitoylik muhojirlarning ulushi katta.

Shu maqsadda so'nggi yillarda Xitoy hukumati to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun ochiq bo'lgan tarmoqlar sonini kengaytirish bo'yicha qator chora-tadbirlarni ko'rmoqda. Bular asosan ishlab chiqaradigan sanoat tarmoqlari, ayniqsa yuqori texnologiyali sohalardir.

Hukumat xorijiy investitsiyalar bo'yicha ko'plab cheklovlarni olib tashladi va tajriba tariqasidagi erkin savdo zonalari mexanizmidan faol foydalanmoqda.

Bundan tashqari, Xitoy butun dunyo bo'ylab xorijdagi xitoyliklarning salohiyatini jalb qilish uchun keng tarmoqlangan va faol tizimga ega.

Masalan, Xorijda istiqomat qiluvchi xitoyliklar ishi bo'yicha departament xorijdagi xitoylik ishbilarmonlar va mahalliy korxonalar o'zaro kelishib olishi, muzokaralar o'tkazishi va hamkorlikni yo'lga qo'yishi uchun platformalar yaratadi. Departament ushbu platformalar doirasida xitoylik muhojirlar sarmoyasini jalb qilishga qaratilgan ko'plab tadbirlarni o'tkazadi. Ularning orasida Xorijda Xitoy tadbirkorligini rivojlantirish yarmarkasi, Xorijdagi Xitoy sanoat yarmarkasi, Ilmiy-texnikaviy va innovatsion hamkorlik yarmarkasi bor.

Xorijdagi Xitoy tadbirkorlari assotsiatsiyasi, shuningdek, xorijda Xitoy tadbirkorligi yarmarkalarini tashkil etishga ham ixtisoslashgan. Maqsad Xitoyni rivojlantirish uchun muhojirlarning imkoniyatlaridan foydalanish.

Xitoy hukumati China International Import Expo, Service Trade Fair va Consumer Expo kabi yirik ko'rgazmalarni tashkil etadi. Bunday tadbirlar yirik kompaniyalar bilan hamkorlik qilish uchun xalqaro platforma hisoblanadi. Xitoylik ishbilarmonlar va xorijdagi Xitoy kompaniyalari ham o'z brendlarini targ'ib qilgan va Xitoy bozoriga kirish yo'llarini rivojlantirgan holda ushbu ko'rgazmalarda faol ishtirok etmoqda.

Ta'kidlash joizki, Xitoyda chet elga o'qish uchun ketayotgan xitoyliklar sonining har yili barqaror o'sish tendensiyasi kuzatilmoqda. Boshqa tomondan, diplom va ilmiy daraja olib Xitoyga qaytgan fuqarolar soni ham ortib bormoqda. 2021-yilda bir milliondan ortiq xitoylik bitiruvchilar o'z vataniga qaytdi. Bu 2019-yildagiga (777 ming) nisbatan ancha ko'p.

O'sayotgan iqtisodiyot, fan va texnika, iqtisodiyot, ta'lim va davlat boshqaruvi kabi sohalarda yangi ish o'rinlarining tashkil etilishi bitiruvchilarda o'z vataniga qaytish istagini kuchaytirmoqda.

O'zbekiston vatandoshlarni jalb qilish bo'yicha Xitoyning ilg'or tajribasini sinchiklab o'rganishi maqsadga muvofiq. Chunki xorijdagi o'zbek diasporasining salohiyati ham yuqori.

Ma'lumki, inflyatsion kutilmalar inflyatsiya darajasiga quyidagi kanallar orqali salbiy ta'sir etadi:

1. Talab kanali. Odamlarning kelajakda narxlar oshishini taxmin qilishi ularning joriy xarajatlarini oshiradi.
2. Taklif kanali. Odamlarning kelajakda narxlar oshishini taxmin etishi ularning yuqori ish haqini da'vo qilishga olib keladi. Bu esa o'z navbatida pul-kredit siyosati samaradorligi hamda makroiqtisodiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Aholining inflyatsion kutilmalari shakllanishida ba'zida ratsionallikdan og'ish holatlari kuzatiladi, ya'ni, aholining kutilmalari asossiz oshib ketishiga quyidagilar ta'sir etadi:

- elektrotexnika va avtomobil kabi tovarlar narxining oshishi aholi kutilmalariga ta'sir etadi, lekin bunda sifat o'zgarishlarining ham hissasi mavjud bo'ladi;
- uy narxining ko'tarilishi aholining inflyatsiya kutilmalariga ta'sir qiladi, aslida bunda spekulyatsion harakatlarning ham ta'siri bo'lishi mumkin;
- aholi odatda o'zi iste'mol qilayotgan tovar va xizmatlar savatidagi narxlarga qarab qaror qabul qiladi.

Aholining inflyatsion kutilmalarini asossiz ravishda keskin oshib ketishining oldini olish maqsadida Markaziy banklar inflyatsion targetlash, ya'ni kelgusi davr uchun inflyatsiyani oldindan e'lon qilish siyosatini olib boradi.

Mazkur holat Borro-Gordon o'yinlar modeli orqali atroflicha tahlil qilinadi. Bu aholi inflyatsion kutilmalarining shakllanishi inflyatsiyaga bog'liqligini ko'rsatuvchi makroiqtisodiy model bo'lib, unga ko'ra, aholi o'z inflyatsion kutilmalarini Markaziy bankning kelajakdagi pul-kredit (inflyatsion targetlash) siyosatini hisobga olgan holda shakllantiradi.

Bunda, 2 o'yinchi - Markaziy bank va aholi, 2 ta strategiya mavjud. Markaziy bank o'zi e'lon qilgan inflyatsiya darajasini ushlab turadi yoki inflyatsiyaga undan biroz yuqoriroq bo'ladi, aholi esa kutilmalarini shakllantirishda Markaziy bank e'lon qilgan inflyatsiyani inkor etadi yoki undan yuqoriroq inflyatsiya boladi, deb o'ylaydi va oylklarni o'z kutilmalariga qarab indeksatsiya

qilishni istaydi. Markaziy bank keyingi davr uchun inflyatsiyaning target darajasini e'lon qiladi. Agar Markaziy bank keyingi davr uchun e'lon qilgan inflyatsiya targeti va joriy inflyatsiyani bir-biriga muvofiqlashtira olsa, inflyatsion tafovut kamayadi va aholining Markaziy bankka ishonchi ortadi va real iqtisodiy o'sish o'zgarishsiz qoladi. Aksincha, inflyatsiya darajasi Markaziy bank e'lon qilgan ko'rsatkichdan yuqori bo'lsa, aholining Markaziy bankka nisbatan ishonchi yo'qoladi va keyingi davr uchun tafovutni kattalashtiradi. Agar ikkalasi ham e'lon qilingan inflyatsiyadan yuqori boladi, deb harakat etsa, unda yuqori inflyatsiya va yuqori kutulma va ikkalasi ham juda salbiy natijagani qayd etadi. O'yin hamkorlik va raqobat o'rtasidagi strategik keskinlikni aks ettiradi, chunki har bir o'yinchi qaror qabul qilish uchun boshqasining harakatlarini hisobga olishi kerak.

Tahlil natijalariga ko'ra quyidagilar aniqlandi:

- O'zbekiston sharoitida agar aholining inflyatsion kutilmalari 1 foizga oshsa, iste'mol narxlari indeksi 0,53%ga ortadi;
- O'zbekistonda aholi kutilmalari va joriy inflyatsiya o'rtasidagi tafovut 4% atrofida saqlanib qolmoqda;
- davlat inflyatsiya targetini 10% deb e'lon qilgan taqdirda sodda (naive - o'tmishga qarab qaror qiluvchi) aholi inflyatsiyaning 11,1%, moslashuvchan (adaptive - o'tmish, hozirni tahlil qilish orqali qaror qiluvchi) aholi 13,5% va ratsional (o'tmish, hozir va kelajakni tahlil qilish orqali qaror qiluvchi) aholi 18,2% bo'lishini kutadi.

Shunday ekan, inflyatsion kutilmalar va joriy inflyatsiya orasidagi tafovutni qisqartirish, qisqa muddatli tebranishlardan keyin iqtisodiyotni barqarorlashtirish, inflyatsiyani targetlangan darajada ushlab turishda yordam beradi. Bunday holatlarning oldini olish uchun Markaziy bank inflyatsiyani targetlashda (jilovlash) realist bo'lishi talab etiladi. Bundan tashqari, aholi narxlar oshib ketishi haqida asossiz xavotirga tushishining oldini olish uchun ijtimoiy inflyatsiya (aholining katta qismi asosan iste'mol qiladigan tovarlar savati) darajasini e'lon qilib borish lozim. Bundan tashqari, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va inflyatsiya darajasini baholashda mustaqil ekspertlarni jalb qilish yuqoridagi risklarni kamaytiradi.

Aholini uzoq muddatli ipoteka kreditlari bilan ta'minlash uchun banklar maxsus qimmatli qog'ozlar orqali moliyaviy resurslarni jalb qila olishi kerak. Buning uchun qonunchilikni takomillashtirish va bozor ishtirokchilarini shakllantirish kerak.

Xitoyda ipoteka bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar (mortgage backed securities - MBS) bozorining dastlabki rivojlanish davri 2000-yillarning boshlariga to'g'ri keladi. Bu davrda huquqiy va me'yoriy-huquqiy baza yaratildi, tajriba tariqasidagi MBS dasturlari ishga tushirildi va bozorda asosiy ishtirokchilar paydo bo'ldi. Xitoy MBS bozorining rivojlanishi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Uy-joy islohoti: 1990-yillarning oxiri va 2000-yillarning boshlarida Xitoyda rejali iqtisodiyotdan bozorga asoslangan uy-joy tizimiga o'tildi va muhim uy-joy islohotlari amalga oshirildi. Ushbu siljish ipoteka bozorining tez kengayishiga va ipoteka kreditiga bo'lgan talabning oshishiga olib keldi.

Normativ-huquqiy baza: 2005-yilda Xitoy Xalq banki va Xitoy banki va Sug'urta faoliyatini tartibga solish komissiyasi birgalikda ipoteka bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlarni chiqarish bo'yicha yo'riqnomalarni chiqardi. Bu Xitoyda MBS bozori uchun me'yoriy-huquqiy bazani yaratishda muhim qadam bo'ldi.

Tajriba tariqasidagi MBS dasturi: Xitoy qurilish

banki (CDB) MBS emissiyasi bilan ipoteka bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar bo'yicha birinchi tajriba dasturini ishga tushirdi. Bu Xitoyda MBS bozorining boshlanishini belgilab berdi va ipoteka kreditlari uchun sekyuritizatsiyaning maqsadga muvofiqligini ko'rsatdi.

Yirik banklarning ishtiroki: tajriba tariqasidagi MBS dasturining muvaffaqiyatidan so'ng, Xitoy taraqqiyot banki (CDB), Xitoy sanoat va tijorat banki (ICBC), Xitoy qishloq xo'jaligi banki (AVC) kabi yirik tijorat banklari MBS bozorida qatnasha boshladi. 2007-2016 yillar oralig'ida ushbu banklar o'zlarining birinchi MBS larini chiqardi va bozorning o'sishiga hissa qo'shdi.

Bozorning kengayishi: 2014-yilda Xitoy Qimmatli qog'ozlarni tartibga solish komissiyasi aktivlar bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar, shu jumladan MBS doirasini kengaytirish uchun yangi qoidani e'lon qildi. Bu ko'proq banklarga ipoteka bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlarni chiqarish imkonini berdi va bozorning o'sishini rag'batlantirishda yordam berdi.

So'nggi yillarda Xitoy regulyatorlari MBS bozorining o'sishini rag'batlantirish va ipoteka sohasida risklarni boshqarish bo'yicha kengaytirilgan chora-tadbirlarni ko'rdi. Ushbu tashabbus kredit risklarini moliyaviy vositalar orqali uzatish mexanizmini ishlab chiqish, tegishli MBS emitentlarini kengaytirish va ko'proq diversifikatsiyalangan investor bazasini rag'batlantirishni o'z ichiga oladi.

Ta'lim sifati ifodalovchi ko'rsatkich uchun abituriyentlarning 2022/2023 o'quv yili uchun OTMga kirish imtihonlarida to'plagan ballari asos qilib olindi. Aholi daromadlari, ishsizlik va bandlik, maktabgacha ta'limning qamrovi va urbanizatsiya darajasi esa ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning asosiy ko'rsatkichlari sifatida olindi. Tahlil hududlar bo'yicha amalga oshirildi.

Tahlil natijalari hududlar bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va aholi savodxonligi ko'rsatkichlari o'zaro bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Jumladan, umumiy daromadning aholi jon boshiga ulushi, bandlik darajasi, 1-6 yosh oralig'idagi bolalarning maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan qamrab olinishi ko'rsatkichlari past hududlarda kam ball (56,7 ball - to'plash mumkin bo'lgan eng yuqori ballning 30 foizi) to'plagan abituriyentlar ulushi katta (korrelyatsiya koeffitsiyentlari mos ravishda -0,41; -0,45 va -0,39).

Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida urbanizatsiya muhim ahamiyat kasb etadi. Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish korxonalarining shaharlarda joylashishi ularda doimiy ish o'rinlarining yaratilishi va farovonlikning qishloqlardagiga qaraganda yuqori bo'lishiga xizmat qiladi. Bu esa ularda ijtimoiy ko'rsatkichlar, jumladan ta'lim sifatining ham yuqori bo'lishini ta'minlaydi. Natijalardan ko'rish mumkinki, shaharlar bo'yicha bitiruvchilarning o'rtacha bali 78,0 va boshqa hududlar bo'yicha 73,2 ni tashkil etgan.

Ma'lumot uchun: «Yangi O'zbekiston» massivlarida uy-joy qurilishi va 2023-yil uchun ipoteka dasturini amalga oshirish bo'yicha ustuvor vazifalarga bag'ishlab o'tkazilgan videoselektorda qator vazifalar belgilandi. Ular hududlarda urbanizatsiya darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Tahlillar Navoiy, Nukus va Buxoro shaharlari o'rta va o'rta maxsus ta'lim sifati bo'yicha mamlakatning boshqa hududlari uchun namunaviy hududlar bo'la olishini ko'rsatdi. Bu shaharlarda joriy yil bitiruvchilarning o'rtacha bali 89,9-94,3 oralig'ida bo'lgan. Keyingi o'rinlarni Buxoro viloyatining Qorako'l (89,6) va Peshko' (88,6) tumanlari band etgan. Ta'kidlash lozimki, bitiruvchilarning o'rtacha bali va aholi daromadlari hamda maktabgacha ta'lim bilan qamrov darajasi o'rtasida bog'liqlik kuzatildi (korrelyatsiya koeffitsiyentlari mos ravishda 0,53 va 0,63).

Joriy yil bitiruvchilari kesimida Buxoro viloyati ta'lim sifati bo'yicha yetakchi hudud bo'lib, viloyat bitiruvchilari kirish imtihonlarida o'rta hisobda 85,6 ball to'plagan. Shuningdek, Navoiy, Farg'ona viloyatlari, Toshkent shahri va Qoraqalpog'iston Respublikasida vaziyat boshqa hududlardagiga qaraganda yaxshiroq. Bu hududlarda bitiruvchilarning o'rtacha to'plagan bali 77,0-83,4 oralig'ida bo'lgan. Sirdaryo, Surxondaryo, Andijon va Toshkent viloyatlarida esa o'rtacha ball 69,5-72,7 ni tashkil etgan.

Bundan tashqari, tahlil ta'lim yo'nalishlari kesimidagi tafovutlar yuqoriligini hamda ba'zi muhim sohalarining jozibadorligini oshirish lozimligini ko'rsatdi. Davlat granti asosida o'qishga qabul qilingan abituriyentlar to'plagan o'rtacha o'tish balining eng yuqori ko'rsatkichi huquq (177 ball), iqtisod (160 ball), gumanitar fanlar (158 ball), sog'liqni saqlash (157 ball), san'at (154 ball) sohalariga to'g'ri kelgan bo'lsa, eng past ko'rsatkichlar irrigatsiya va melioratsiya (92 ball) hamda qishloq xo'jalik texnikasi (93 ball) sohalarida qayd etilgan.

Olingan natijalar kundalik hayotdagi muammolardan tortib, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi kamchiliklargacha, barchasini ilmga sarmoya kiritish orqali hal etish mumkinligini yana bir bor tasdiqlaydi. ■

O'zbekistonda "Tashabbusli byudjet" bo'yicha ovoz berish jarayoni natijalari

o'qish vaqti
74 soniya

Mamlakatimizda byudjet taqsimotida aholining ishtiroki O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 22-avgustdagi "Byudjet ma'lumotlarining ochiqligini va byudjet jarayonida fuqarolarning faol ishtirokini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga asosan ta'minlanmoqda.

Ushbu qarorga muvofiq 2021-yilning iyul-sentyabr oylarida «Tashabbusli byudjet» bo'yicha ilk bora ovoz berish jarayoni tashkil etildi va uning doirasida fuqarolardan 41,1 mingta taklif kelib tushdi. Yakunda g'olib bo'lgan 1599 ta taklifni moliyalashtirish uchun 530,5 milliard so'm mablag' yo'naltirildi.

Joriy yilning fevral-aprel oylarida «Tashabbusli byudjet»ning birinchi mavsumida aholidan 55,9 mingta taklif kelib tushdi va ma'qullangan 2997 ta loyihaga byudjet mablag'lari hisobidan 2 882 milliard so'm ajratildi.

Ovoz berish jarayonida joriy mavsumda loyihalar uchun jami 16,1 millionta ovoz berildi. Bu ko'rsatkich 2021-yilda 1,1 milliontani tashkil etgani inobatga olinsa, aholining «Tashabbusli byudjet»ga qiziqishi keskin ortib borayapti, deyish mumkin.

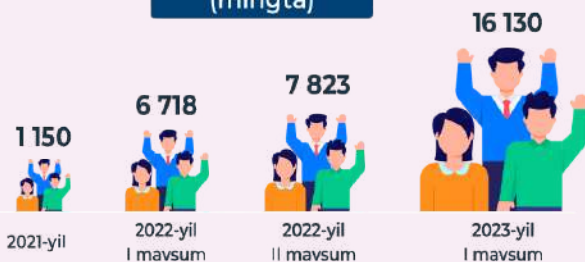
Shuni ta'kidlash kerakki, tashabbusli byudjetlashtirish ijtimoiy va infratuzilma bilan bog'liq muammolarni manzilli hal etishda ko'mak bermoqda. Buni 2023-yil birinchi mavsum yakunlariga ko'ra moliyalashtiriluvchi 2997 ta taklifning asosiy qismini umumta'lim maktablari (1335 ta yoki 44,5%), ichki yo'llar (629 ta yoki 20,9%), sog'liqni saqlash muassasalari (370 ta yoki 12,3%), maktabgacha ta'lim muassasalari (176 ta yoki 5,8%) ni ta'mirlashga oid takliflar ekanligi misolida ham ko'rish mumkin.

Fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshirish, joylardagi muammolarini qisqa muddatda hal etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 25-oktyabrdagi «Jamoatchilik fikri asosida shakllantiriladigan loyihalarni moliyalashtirish ko'lamini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga ko'ra, 2023-yildan boshlab «Obod qishloq» va «Obod mahalla» dasturlarini ham jamoatchilik fikri asosida shakllantirishi belgilandi.

«Tashabbusli byudjet» singari loyihalar fuqarolarning turmush sharoitini yaxshilash bilan bir qatorda, ulardagi amalga oshirilayotgan islohotlar va yurt kelajagiga dahldorlik hissini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda «Tashabbusli byudjet» jarayonlarining amalga oshirilishi

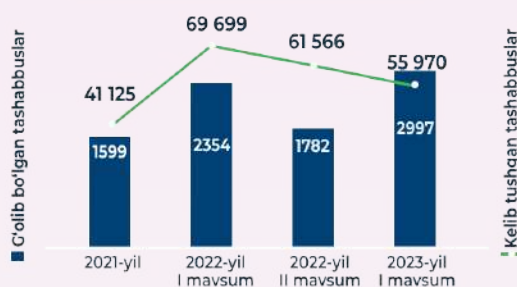
Berilgan ovozlar (mingta)

Ajratilgan mablag'lar (mlrd. so'm)

Bildirilgan va g'olib deb topilgan tashabbuslar soni

2023-yil I mavsumda moliyalashtiriluvchi loyihalar mavzular kesimida

Manba: «Open budget» internet portali

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda transport sohasida keng ko'lamlı tarkibiy va institutsional islohotlar amalga oshirildi.

Temiryo'l sohasini yanada rivojlantirish uchun qo'shimcha investitsiyalar kerak. Ularni DXSh orqali jalb qilish mumkin.

DXSh mexanizmlarini tatbiq etishda har bir mamlakatning yondashuvi bilan bog'liq bir qancha muhim omillar mavjud. Qurilish uchun yerdan foydalanish huquqining berilishi ko'pincha davlat sektorining DXShdagi hissasi bo'ladi.

Xitoy Syanganidagi Rail Plus Property dasturi doirasida hukumat temir yo'llarni qurish va foydalanish uchun xususiy kompaniyalarga yer ajratdi. Shu bilan bir qatorda, temiryo'l bo'ylab yerlarni o'zlashtirish huquqi ham berildi.

Yaponiyada shaharga tutash hududlarda temiryo'l orqali qatnovlar yer uchastkalari va qurilish ishlarini olib borish huquqining berilishi hisobidan moliyalashtiriladi - Yaponiyadagi xususiy temiryo'l kompaniyalari bir vaqtda qurilish kompaniyalari ham hisoblanadi. Yaponiyadagi ayrim xususiy temiryo'l kompaniyalari ofis binolari, xonadonlar va sport stadionlariga ega bo'lib, mijozlarni ushbu obyektlarga tashiydi.

Rossiyada xususiy operatorlar harakatdagi tarkiblarga ega yoki ularni ijaraga oladi va mijozlarga xizmat ko'rsatadi. Rossiyadagi xususiy operatorlar bozorning ushbu imkoniyatlaridan foydalangan holda temiryo'l transporti uskunalariga 20 milliard dollardan ortiq sarmoya kiritdi.

Fransiya Yevropada tezyurar temiryo'l tizimiga kiritilayotgan investitsiyalarni moliyalashtirish uchun DXSh modelidan foydalangan birinchi mamlakatdir. DXShdan foydalanish Fransiyada tezyurar temiryo'l tarmog'ining rivojlanishini an'anaviy davlat moliyalashtirishiga qaraganda sezilarli darajada tezlashtirish imkonini berdi.

Shunday qilib, DXSh O'zbekiston uchun investitsiyalarni jalb qilish, temir yo'llar va vokzallardan foydalanish samaradorligini oshirish hamda zamonaviy va ekologik texnologiyalarni joriy etish imkoniyatini taqdim etishi mumkin.

Temiryo'l transporti sohasida DXSh modelini temiryo'l infratuzilmasini yaxshilash, yangi yo'nalishlarni qurish va mavjudlarini modernizatsiya qilish, yuk va yo'lovchi vagonlari parkini yangilash uchun shart-sharoit yaratish va rag'batlantirishda qo'llash maqsadga muvofiq.

Vokzallarning operatsion faoliyatini xususiy kompaniyalarning ishonchli boshqaruviga topshirgan ma'qul. Ular uchastkalardagi ma'lum bir qo'shimcha xizmatlardan kelib chiqib, vokzal va unga tutash butun majmuani rivojlantiradi.

Qo'shimcha xizmatlarning aniq ro'yxati xususiy kapitalni jalb qilish orqali ma'lum bir vokzal bo'yicha bozor talabi asosida shakllantirilishi kerak. Shu bilan birga, davlat tartibga solish funksiyasini saqlab qoladi va yo'lovchilarning xavfsiz va qulay harakatlanishini ta'minlaydi.

Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda jami iqtisodiy faol aholi 14,98 million kishini tashkil qilgan. Ularning jami 13,7 million nafari ish bilan band bo'lgan. Rasmiy sektorda band bo'lganlar soni 6,5 million (47%) nafarni tashkil qilgan.

Iqtisodiy faol aholi iqtisodiyotda band bo'lganlar va ishsizlarni o'z ichiga oladi. Bunga talabalar, bola parvarishi bilan dekret ta'tiliga chiqqanlar va o'z xohishiga ko'ra ishlamaydiganlar kirmaydi.

Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha jami norasmiy sektorda band bo'lganlarning eng katta ulushi, ya'ni 34%ni qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaliklarida mehnat qiladi. Xuddi shu ko'rsatkich savdoda 14%ni, qurilishda 14%ni, sanoatda 11%ni tashkil etadi.

Norasmiy bandlar bu yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmagan korxonalarda ishlaydigan ishchilardir. Ushbu toifaga mehnat munosabatlarini ro'yxatdan o'tkazmasdan ishlaydigan hufyona sektor vakillaridan tashqari, ro'yxatdan o'tmagan yakka tartibdagi tadbirkorlar, o'zini-o'zi band qilganlar va ularning ishchilari kiradi.

Ta'kidlash lozimki, norasmiy sektorning kattaligi hukumatlarga iqtisodiy siyosatni samarali amalga oshirish va iqtisodiyotni tartibga solishda qiyinchilik tug'diradi.

Norasmiy sektorda band bo'lganlar sohalar kesimida rasmiy sektorda band bo'lganlar bilan bir xil miqdorda ish haqi oladi, deb faraz qilinsa, 2022-yilning o'zida 9 milliondan ortiq kishi norasmiy sektorda band bo'lgani hisobiga davlat budjetiga soliq ko'rinishida 32,9 trillion so'm mablag' tushmagan.

Budjet mablag'larining yarmidan ko'pi ijtimoiy sohaga yo'naltirilishi inobatga olinsa, bu mablag' hisobiga:

- 500 o'quvchi o'rniga ega 4 100 ta umumta'lim maktabi qurish yoki barcha hududlardagi ta'lim oluvchilarni sifatli ta'lim bilan qamrab olish uchun mavjud 10 522 ta umumta'lim maktabining moddiy-texnik bazasini zamonaviy o'quv anjomlari bilan ta'minlash yoki

- 3 737 ta ambulator tibbiy muassasa qurish yoki
- sog'liqni saqlash tizimidagi tibbiyot xodimlarining oylik maoshini 7,8 million so'mga yetkazish yoki
- umumta'lim maktablari o'qituvchilarining oylik maoshini 7,2 million so'mga yetkazish mumkin bo'lardi.

Ya'ni, tegishli soliqlarni to'lamasdan biroz ko'proq daromad olish orqali «yutish» bevosita boshqa ijtimoiy xizmatlardan foydalanishda «yutqazish»ga olib kelmoqda.

Ta'kidlash joizki, oxirgi yillarda norasmiy bandlikni kamaytirish bo'yicha keng ko'lamli sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekistonda norasmiy sektorda band bo'lganlar soni ma'lum darajada kamaygan. Norasmiy bandlar ulushi 2020-yilda 43%dan 2022-yilda 40%ga kamaygan. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-avgustdagi "Norasmiy bandlik ulushini qisqartirish hamda mehnat resurslari balansini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida norasmiy bandlikni kamaytirish bo'yicha ta'sirchan yangi mexanizmlarni joriy qilish, shuningdek, o'zini-o'zi band qilishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, soliq sohasida qulayliklar yaratish, tadbirkorlikni raqamlashtirish va rivojlantirish orqali qo'shimcha ish o'rinlarini tashkil qilish ko'zda tutilgan.

Tegishli ravishda, ijtimoiy sohadagi muammolarni hal qilishda norasmiy iqtisodiyotni rasmiylashtirish va rasmiy biznesning o'sishini qo'llab-quvvatlash choralari izchil davom ettirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda Germaniyaning mini jobs, Belgiyaning service voucher tashabbuslariga o'xshagan samarali va hududiy o'ziga xos jihatlarni inobatga olgan innovatsion mexanizmlarni joriy etish, ayniqsa muhim.

Eng muhimi, har birimizning rasmiy faoliyat yuritish borasidagi qarorimiz o'zimizga va jamiyatga yuqoridagi kabi qator afzalliklar berishini, hayotimizning sifat jihatdan yaxshilanishiga hissa qo'shishini yodda tutishimiz lozim.

O'zbekistonda ichki turizmning rivojlanishi bilan bog'liq holatni o'rganish maqsadida joriy yilning mart-aprel oylarida onlayn tartibda so'rov o'tkazildi va unda 1032 kishi ishtirok etdi. Ularning 46,7 foizini ayollar va 53,3 foizi erkaklar tashkil etdi. So'rovda ichki turizmning rivojlanishi 20 ta savolni ichiga olgan anketa usuli yordamida baholandi.

Onlayn so'rov natijalariga ko'ra, mamlakatimizda ichki turizmning quyidagi xususiyatlari aniqlandi:

- sayohatlar chastotasi bo'yicha respondentlarning 1/2 qismi (58,5 foiz) yiliga kamida bir marotaba ichki sayohatga chiqadi (shu jumladan 33,5 foizi yiliga bir marotaba, 16,6 foizi 3 oyda bir marotaba, 8,3 foizi oyiga bir marotaba). Shu bilan birga, respondentlarning 32,3 foizi sayohat qilish va mamlakatning diqqatga sazovor joylarini ko'rish istagini bildirgan;
- pul mablag'larining yetishmasligi (respondentlarning 24,7 foizi) va bo'sh vaqtning kamligi (27,0 foizi) ichki turizmning rivojlanishi va sayyohlik xizmatlariga talabning ortishiga salbiy ta'sir qiluvchi omillar sifatida qayd etilgan. Agar erkaklarda bo'sh vaqtning yetishmasligi asosan ularning davlat ishida faoliyat yuritayotgani bilan izohlansa, ayollarda bo'sh vaqtning kamligi ularning davlat ishida bandligi va bola parvarish qilayotgani bilan bog'liq;
- yosh tarkibi bo'yicha ichki turizm iqtisodiy faol aholi orasida keng tarqalgan; mamlakat bo'ylab sayohat qiluvchilarning faol toifasini 26-35 yosh oralig'idagi fuqarolar tashkil qiladi (respondentlarning 33,4 foizi), 36-55 yosh oralig'idagilar (33,6 foiz). Sayohat qilishni xohlovchilar orasida aynan shu yosh guruhi yetakchi sifatida qayd etilgan (mos ravishda 37,5 foiz va 33,9 foiz);
- o'zbekistonliklar asosan o'z oilasi (so'rovda qatnashganlarning 51,5 foizi), do'stlari (26,0 foizi) bilan sayohat qilishni afzal ko'radi. Bu esa aholi mentaliteti va oila institutining jamiyatdagi ahamiyati bilan bog'liq; ziyorat turizmi (53,7 foiz), tog' kurort turizmi (52,7 foiz), madaniy-ma'rifiy turizm (36,4 foiz), sog'lomlashtirish turizmi (35,8 foiz) va sohil

turizmi (35,4 foiz) so'rovda qatnashganlar orasida eng jozibador turizm turlari sifatida e'tirof etilgan.

Shu bilan birga, yoshlar (35 yoshgacha) o'rtasida ekstremal sport, festival turizmi hamda agroturizmga qiziqish ortib bormoqda.

Aholi turizm sohasining infratuzilma qismiga qanday baho beradi?

Mamlakat bo'ylab turistik safarlarda aholi turoperatorlar va sayyohlik agentliklari xizmatidan foydalanmagan holda mustaqil ravishda sayohat qilish afzal biladi. Shunday qilib, respondentlarning 52,6 foizi mustaqil sayohat qilishini bildirgan.

Axborot ta'minoti ichki turizmni rivojlantirishning muhim vositasiga aylanmoqda. Yiliga kamida bir marotaba sayohat qiluvchi respondentlarning 67,7 foizi dam olish joyini tanlashda tanishlari, do'stlari va qarindoshlarining, 50,0 foizi ijtimoiy tarmoqlarning, 31,0 foizi maxsus saytlarning tavsiyalariga asoslanishini aytgan.

Aholining O'zbekiston bo'ylab sayohatdan qoniqishini baholash muammolarni hal etuvchi omillarni guruhlash imkonini berdi. Bunda muammolarni hal etishning muhimlik darajasi e'tiborga olindi.

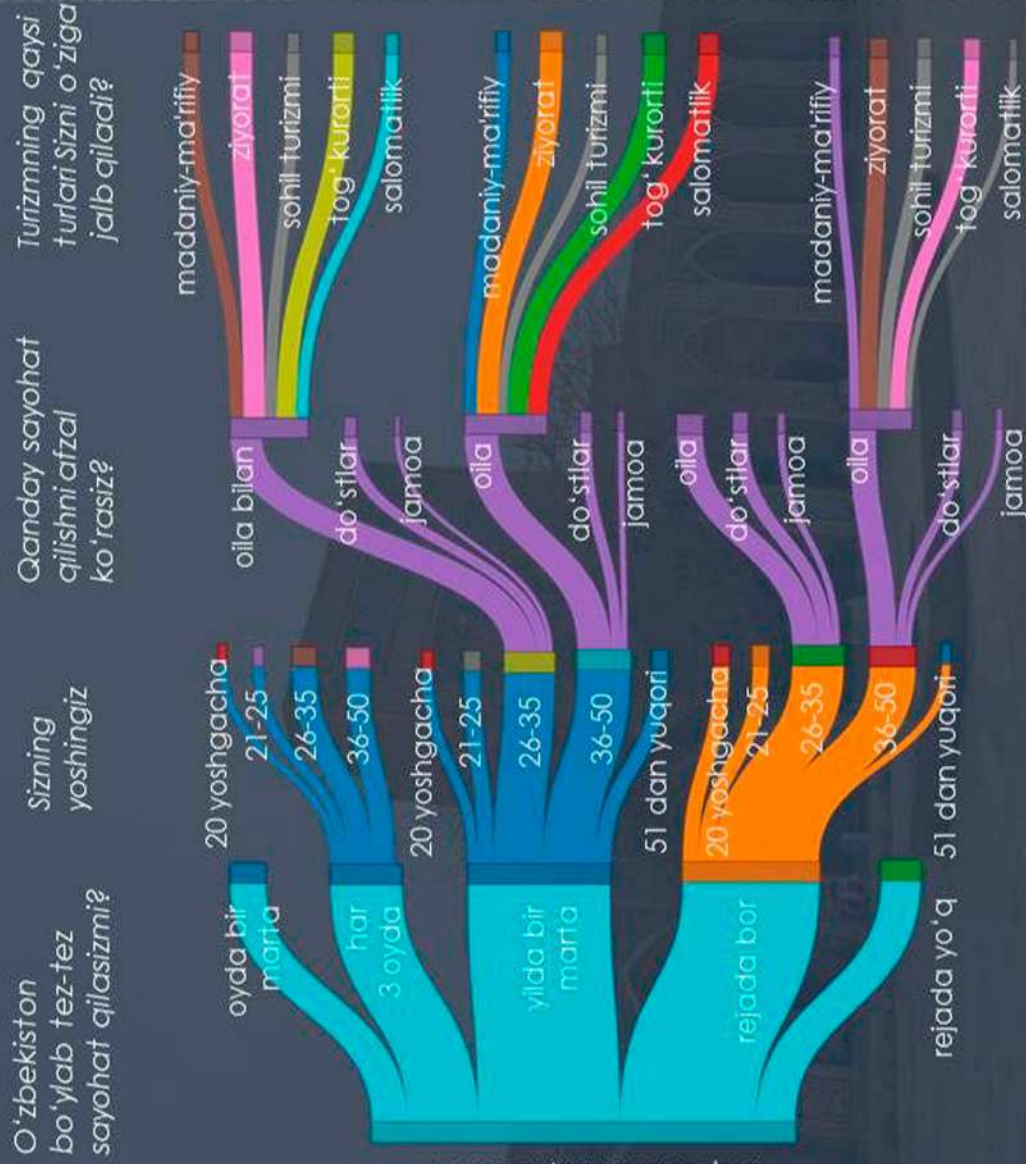
Nisbatan dolzarb omillarning birinchi guruhiga yo'llar sifati, mehmonxona va transport narxi, suv ta'minoti va kanalizatsiyadan foydalanish kiradi.

Omillarning ikkinchi guruhiga qanoatlanmaslik darajasi o'rtacha bo'lgan turistik xaritalar va ma'lumotlarning kamligi, transport topish, umumiy ovqatlanish joylarida gigiyena va sanitariya qoidalariga qat'iy rioya qilinmasligi, elektr energiyasidan foydalanish kiradi.

So'rov natijalari diqqatga sazovor joylar haqida internetdagi ma'lumotlar, mehmonxona xizmati, mehmonxonalarni qidirish va ovqatlanish joylarini topishga oid ma'lumotlar sayohatchilarni nisbatan qoniqtirishini ko'rsatdi va ular omillarning uchinchi guruhiga kirdi.

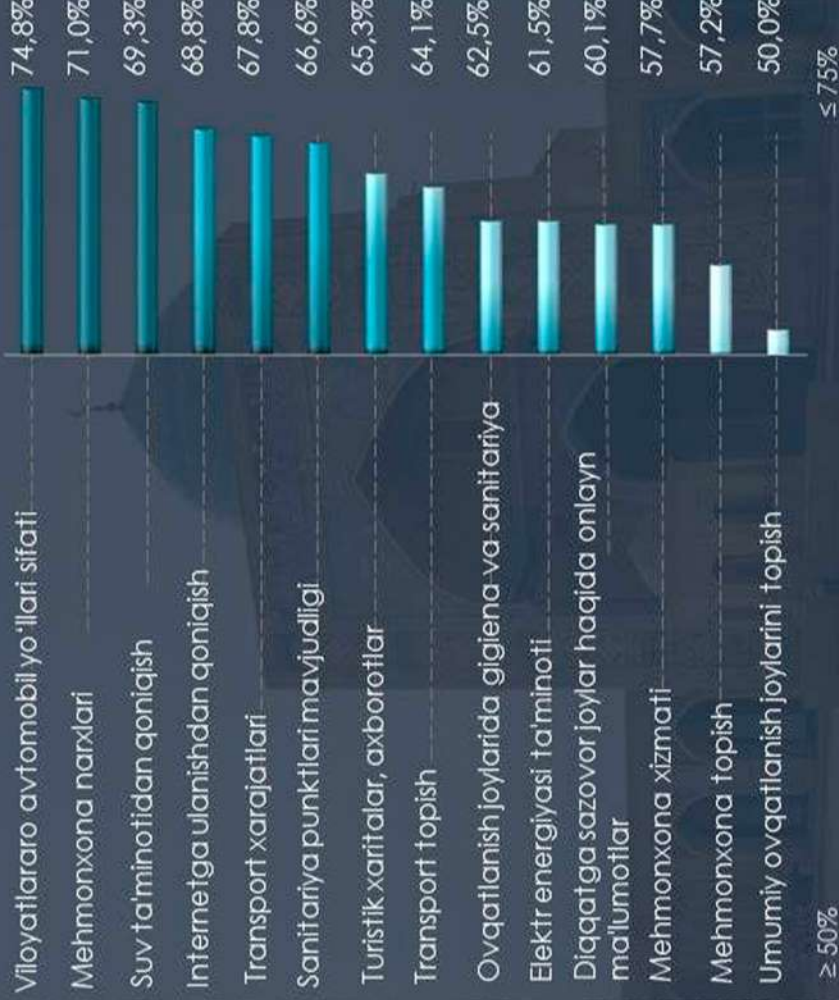
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZMNING HozIRGI HOLATINI BAHOLASH (SO'ROV NOMA NATIJALARI)

O'ZBEKISTON BO'YLAB TURISTIK SAYOHLARDA AHOLINING XOHISH-ISTAKLARI

respondentlar, 1032 ta

O'ZBEKISTONDA AHOLINING TURISTIK SAYOHLARDA QONIQLASH DARAJASI, %

≥ 50%

≤ 75%

Ma'lumot uchun: aholining qoniqlash darajasi 5 ballik shkala bo'yicha respondentlarning javoblari ulushiga qarab hisoblanadi: 1 (juda yomon) dan 5 (juda yaxshi) gacha. Ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa, qoniqlash darajasi shunchalik past bo'ladi.

INSTITUT JAMOASI

